

Els estudis lèsbics, gais, trans i queer
Una introducció pràctica

Rafael M. Mérida Jiménez

Edicions de la Universitat de Lleida
Lleida, 2021

Dades CIP. Biblioteca i Documentació. Universitat de Lleida

Mérida Jiménez, Rafael M. (Rafael Manuel)

Els estudis lèsbics, gais, trans i queer : una introducció pràctica / Rafael M. Mérida Jiménez. – Lleida : Edicions de la Universitat de Lleida, 2021. – 115 pàgines ; 24 cm. – (LGBTI & company ; 1). – ISBN 978-84-9144-268-4.

1. Homosexualitat en la literatura 2. Estudis lesbians i gais 3. Transsexualitat

613.885:82

159.923.2-055.3:82

Aquest llibre ha rebut el suport de:

Ajuntament de Lleida

© Edicions de la Universitat de Lleida, 2021

© del text: l'autor

© de la il·lustració de portada: Andrea-Mersey de Castro (www.adecastroart.com)

Maquetació: Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida

Impressió: Ediciones Gráficas Rey

ISBN 978-84-9144-268-4

DL L 157-2021

SUMARI

Presentació	7
--------------------------	---

PRIMERA PART: UNA ASSIGNATURA

Introducció general	13
Tema 1. De la condemna de l'«homosexualitat» als estudis gais i lèsbics.....	14
Tema 2. La identitat «homosexual»: essència o construcció?.....	16
Tema 3. Els estudis gais i els estudis lèsbics davant els estudis de les dones i els estudis de gènere	19
Tema 4. Els estudis gais i els estudis lèsbics davant els estudis queer.....	22
Tema 5. La cruïlla dels estudis trans.....	25
Tema 6. Els primers estudis gais, lèsbics, trans i queer a l'Estat espanyol	26
Activitats	29
Guia de lectura del tema 1.....	29
Guia de lectura del tema 2.....	34
Guia de lectura del tema 3.....	39
Guia de lectura del tema 4.....	42
Guia de lectura del tema 5.....	45
Guia de lectura del tema 6.....	49
Glossari	53
Bibliografia citada	55
Bibliografia en català	63

SEGONA PART: TASTETS

1. De mascles i sodomites.....	69
2. Edat Mitjana i homoerotisme: Terenci Moix	75
3. Calidoscopi gai (1970-1995).....	85
4. Les visibilitats de Maria-Mercè Marçal	93
5. Cossos pervertits / Pedagogies queer.....	101
6. L'assaig autobiogràfic de Preciado.....	109

PRESENTACIÓ

Durant l'últim quart del segle XX, especialment els estudis vinculats a les humanitats i a les ciències socials s'han vist enriquits de manera notable gràcies a diversos corrents teòrics i eines metodològiques que han anat ampliant el cabal de registres amb què aproximar-nos a aquells territoris menys explorats de les cultures o de les relacions individuals i col·lectives que les teixeixen. La reavaluació de la idea mateixa d'humanitat i els assetjaments de què ha estat objecte ja han repercutit, a l'alçada de 2020, en la nostra percepció quotidiana i en la nostra reflexió crítica de cada circumstància i de cada geografia per la qual hem anat transitant en l'esdevenir històric. Potser hagi estat el concepte de sexualitat (o, tal vegada millor, la nostra perspectiva sobre les múltiples accepcions que aquesta paraula inclou) una de les mines que millor hagin vist il·luminats alguns dels seus racons, gràcies a les galeries obertes.

Les possibles justificacions d'aquest redescobriment crític es poden situar en una confluència de camins, de signe molt divers, que ha propiciat la vindicació d'un territori sobre el qual pesava el ferri jou d'un imperialisme monoteïsta en la civilització occidental. El llast del cristianisme i de les seves variants —del catolicisme al protestantisme, com a element depurador de la cultura eurocèntrica imposada en els imperis colonials—, la dimensió patriarcal i unívoca dels seus poders socials, mèdics, legals..., els mapes de les seves ortodòxies teològiques, polítiques, econòmiques, entre d'altres, o la simple marginació i persecució de les heterodòxies van impedir fins no fa gaire temps una mirada més generosa per omnicompreensiva que restituís presències innominades —per *nefandes*— i infamades —per *immorals*— durant segles d'opressió.

Davant d'aquest paradigma, esquerdat per la modernitat en diverses latituds interiors, han emergit, doncs, una sèrie d'aguaites que a poc a poc han revisat les dimensions de les sexualitats humanes. Des de l'antropologia estructuralista fins al desconstruccionisme filosòfic, passant pels grups d'alliberament (de lesbianes i de gais, de persones trans), la història de les mentalitats, els estudis culturals o, de manera indiscutible, el moviment

feminista internacional, es pot afirmar que diverses línies de pensament han incidit o coincidit en una exploració més plural i menys *virginal* del que molts voldrien; del que molts, en definitiva, han imposat durant segles; del que molts voldrien, encara avui, continuar imposant, com sentència la jerarquia vaticana més vetusta i intenten els seus seguidors més immobilistes, o també l'ortodòxia jueva i musulmana.

La primera part dels continguts del present volum deriva de la meua docència universitària en assignatures introductòries als estudis gais, lèsbics, trans i queer. La lectura atenta de la introducció general serà indispensable per entendre l'emplaçament en el qual s'inscriuen aquests cursos; hom haurà de tornar en primera instància a aquestes pàgines per entendre el marc de les seves seqüències, els textos seleccionats i les seves guies de lectura. Les dues primeres seccions (o «temes») corresponen a qüestions fonamentals per aproximar-se al seu contingut, car tracten el naixement del estudis lèsbics i gais o la reflexió sobre una hipotètica identitat «homosexual», mentre que les posteriors, al voltant dels estudis de gènere, queer o trans, pretenen enriquir el pensament crític a través d'activitats si volem *avaluables*: més *pràctic*, impossible.

La segona part d'aquest llibre és nodrida per diversos treballs acadèmics publicats al llarg dels darrers anys, al voltant de temes tractats a la primera o inspirat per les corrents teòriques i metodològiques que s'hi comenten. De la mateixa manera, són un senzill tast de les múltiples possibilitats que ofereixen aquests estudis, des de les lleis medievals contra la sodomia fins les pedagogies queer, tot passant per Terenci Moix, Maria-Mercè Marçal o Paul B. Preciado. El fet que la meua formació i la meua docència estigui ubicada dins l'àmbit de les Humanitats (en concret, els estudis literaris) afavoreix el seu tarannà, ni que, òbviament, les possibilitats de desenvolupament d'una introducció com aquesta siguin múltiples: diferents serien les seves propostes si em moguéssim en l'espai de les ciències socials, sense anar més lluny. És sobrer afegir que aquests materials no són aptes per a persones «LGTQfòbiques»; al contrari, sí que ho són per als que vulguin reflexionar i aprendre sobre la tasca universitària realitzada sobretot per gais, lesbianes, trans i queers. Tampoc per a persones «bifòbiques». Per si de cas, cal informar que la preparació d'aquests materials s'ha instal·lat críticament en aquest camí obert per persones i comunitats LGBTQ, des de múltiples activismes, per elaborar-ne els continguts.

M'ha engrescat el desig de recuperar la feina feta en / per diversos graus de lletres i màsters d'estudis de gènere en els quals he participat, la voluntat de compartir unes eines de treball que no acostumen a ser difoses fora de l'àmbit universitari i, per descomptat, la vindicació d'una línia de docència i de recerca menystinguda per moltes persones i per moltes instàncies, malauradament també dins del món acadèmic. Em complau pensar, però, que algunes de les meves alumnes compten, hores d'ara, entre les activistes i crítiques més destacades del nostre panorama LGBTQ: seran elles les que eixamplaran i actualitzaran els continguts del camp d'estudis en l'immediat futur. Ben segur que aleshores podran incloure-hi la «B» vinculada a la bisexualitat, que encara no

ha desenvolupat un gruix d'aportacions acadèmiques prou consolidat ni equiparable. Per l'estímul, a elles i a les meves amigues, sempre inspiradores, els dedico aquest llibre. I al Josep, pel seu compromís i per la seva estima. Els millors estudis lèsbics, gais, trans o queer semblen molt allunyats de poder —amb freqüència també de voler— convertir-se en una ciència exacta que ofereixi receptes magistrals i veritats absolutes. Afortunadament, sens dubte.¹

1. La darrera secció del present volum participa del projecte de recerca PID2019-106083GB-I00.